

הרב שלמה אישון

פריצת טלפון של נרצה שייתכן שיש בו סודות

הצגת הבעיה

משפחתו של אחד הנרצחים פנתה אל טכנאי מחשבים בבקשה שיפרוץ את הטלפון הנייד של הנרצח כדי שהמשפחה תוכל לצפות בתיעוד דקות חייו האחרונות המצוי במכשיר הטלפון. טכנאי המחשבים חשש שיש במכשיר הטלפון סודות שהנרצח רצה להסתיר ממשפחתו, ועל כן פנה בשאלה, האם מותר לו לפרוץ את הטלפון ולהעבירו למשפחה, או שמא אסור לו לעשות זאת מחשש שיתגלו סודות שהנרצח רצה להסתיר.

א. האיסור לגלות סוד

נאמר במסכת סנהדרין (לא ע"א):

תנו רבנן: מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי - תלמוד לומר לא תלך רכיל בעמך ואומר הולך רכיל מגלה סוד. הוא תלמידא דנפיק עליה קלא, דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתין שנין, אפקיה רב אמי מבי מדרשא, אמר: דין גלי רזיא. וביאר ה'תוספות יום טוב' שהברייתא לא הסתפקה בפסוק מהתורה 'לא תלך רכיל בעמך' והביאה גם את הפסוק מספר משלי 'הולך רכיל מגלה סוד' משום שמהפסוק בתורה כשלעצמו היה מקום לומר שהאיסור הוא רק כאשר כוונתו לגרות ריב ומדון, אך אם עושה זאת כדי לזכות את עצמו שלא ישנאוהו יהיה מותר, ועל כן הובא גם הפסוק מספר משלי, ללמדנו שהמגלה סוד נחשב הולך רכיל אף כאשר אינו עושה זאת כדי לגרות ריב ומדון. רש"י² שם כתב שמדובר היה בדבר לשון הרע, ומשמע שסוד שאין בו משום לשון הרע מותר לגלות, אולם הרמב"ם לא הגביל זאת לדבר לשון הרע, וזו לשונו (הל' סנהדרין פכ"ב ה"ז):

אסור לאחד מן הדיינים כשיצא מבית דין לומר אני הוא המזכה או המחייב וחבירי חולקין עלי אבל מה אעשה שהם רבו עלי ואם אמר כן הרי הוא בכלל הולך רכיל מגלה סוד, ומעשה בתלמיד אחד שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש לאחר שתים ועשרים שנה והוציאוהו בית דין מבית המדרש והכריזו עליו זה מגלה סוד הוא.

1. תוס' יו"ט, סנהדרין פ"ג מ"ז.

2. רש"י, סנהדרין לא ע"א ד"ה בתר עשרין ותרתין שנין.

וכן נפסק ב'שלחן ערוך'³ היה מקום לומר שזהו דין מיוחד בבית הדין ואין ללמוד ממנו איסור גורף של גילוי סוד, אך בביאור הגר"א על הפסוק במשלי שם כתב: 'המגלה סוד הוא דומה להולך רכיל ועוונם שווה', ומשמע שיש כאן איסור גורף של גילוי סוד ואין זה נוגע רק לסדרי בית הדין. רבנו יונה הוסיף שעצם גילוי הסוד, וזו לשונו (שערי תשובה, שער ג אות רכה):

והייב האדם להסתיר הסוד אשר יגלה אליו חברו דרך סתר אף על פי שאין בגלוי הסוד ההוא ענין רכילות, כי יש בגלוי הסוד נזק לבעליו וסבה להפך מחשבתו, כמו שנאמר (משלי טו, כב): הפר מחשבות באין סוד, והשנית - כי מגלה הסוד אך יצא מדרך הצניעות והנה הוא מעביר על דעת בעל הסוד, ואמר שלמה עליו השלום (שם כ, יט): גולה סוד הולך רכיל, רצונו לומר: אם תראה איש שאיננו מושל ברוחו לשמור לשונו מגלוי הסוד, אף על פי שאין במחשוק הסוד ההוא ענין רכילות בין אדם לחברו, תביאהו המדה הזאת להיות הולך רכיל שהוא מארבע כתות הרעות, אחרי אשר אין שפתיו ברשותו לשמרן.⁴

מדברי רבנו יונה עולה שמלבד איסור רכילות, ישנן עוד שני טעמים לאיסור גילוי סוד: האחד - משום שגורם נזק לבעל הסוד, והשני - משום שמעביר על דעתו של בעל הסוד ובכך מעיד על עצמו שאיננו שולט ברוחו. יש לדון האם איסורים אלו קיימים גם כלפי נפטרים. לשם כך נדון תחילה בשאלה האם איסור מוציא שם רע ולשון הרע ורכילות קיימים כלפי נפטרים.

ב. איסור לשון הרע ומוציא שם רע כלפי נפטר

בירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"א) נאמר: 'המבזה זקן אפילו לאחר מיתה צריך נידוי'. וכתב הראב"ה (ח"ג מו"ק סי' תתמ) שאף שמלשון הירושלמי משמע שהאיסור בחיים גדול יותר מהאיסור לאחר מיתה - באמת עונש ביזוי המתים גדול יותר:

ואף על גב דקאמר הכא אפילו לאחר מיתה דמשמע דכל שכן בחייהם. ובמדרש <רבי> תנחומא בפרשת ואתחנן משמע שנענש על שאמר לישראל תרבות (במדבר ל"ב י"ד) אנשים חטאים, ומסיק התם אמר ליה ממך למדתי וכו', אמר ליה אני אמרתי להם ואתה אמרת לאבותיהם, משמע דעונש חירוף מתים גדול יותר מן החיים. **וכן נהגו הקדמונים** לומר חרם שלא להזכיר לרעה את שוכני עפר. ואמרינן גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם.

את **תקנת הקדמונים** שהזכיר הראב"ה הביא המרדכי בשם המהר"ם מרוטנבורג שפסק כי מי שחירף את המת, עליו לקחת מניין ולילך על קברו ולבקש מחילה.⁵ עוד כתב המרדכי (מסכת בבא קמא פרק החובל רמז קו):

נהגו אבותינו ואמרו שהיתה תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא לעז ושם רע על המתים שהם שוכני עפר.

3. שו"ע, חו"מ סי' יט סעי' א.

4. הביא דבריו בספר חפץ חיים, רכילות כלל ח סעי' ה.

5. הובא במרדכי, בבא קמא פרק ח רמז פב. וראה באריכות בעניין זה בספרו של פרופ' נחום רקובר, ההגנה על צנעת הפרט, עמ' 75.

והובאו הדברים להלכה ב'שלחן ערוך'.⁶ וכתב על כך ב'גשר החיים'⁷ שמסתבר שגדול כבוד הבריות וצערם ועלבונם של החיים יותר משל מתים, ואף שהראב"ה הביא ראייה ממדרש תנחומא שכבוד המתים גדול יותר, אין מכך ראייה, שאפשר לומר שכבוד האבות גדול מחמת שהם האבות ולא מחמת שאינם כבר בין החיים. 'גשר החיים' מבאר שלדעת הראב"ה יש לומר שהחמירו יותר בביזוי מת משום שאין בכוחו למחות ויש בו יותר משום 'לועג לרש', וכפי שמצאנו בהלכות אחרות שיש בהן הקפדה על שמירת כבודו של הנפטר - שלא להיות כלפיו בבחינת 'לועג לרש'.⁸ המרדכי דיבר על הוצאת לעז ושם רע, כלומר על לשון הרע על המת בדברי שקר, ומשמע, לכאורה, שאין איסור באמירת אמת בדברים שיש בהם משום לשון הרע, ואף הוצאת שם רע אסורה רק מחמת התקנה והחרם. אלא שהדבר תלוי בשאלה לשם מה נועדה תקנת הקדמונים והחרם על הוצאת לעז ושם רע על המתים, האם מטרתה לחזק את איסור מוציא שם רע הקיים בכל מקרה כלפי נפטרים כפי שקיים כלפי החיים, או שמא הצורך בתקנה ובחרם נובע מכך שמעיקר הדין חל איסור מוציא שם רע כלפי החיים בלבד ולא כלפי נפטרים, ונחלקו בעניין זה הדעות. יש שכתבו שכל האיסורים שבין אדם לחברו, כיון שנפטר האדם לבית עולמו - שוב אין בהם איסור. גם גניבה וגזילה אסורים רק משום שהממון שייך ליורשים, וכן לעבור על דעתו אסור אם נוגע ליורשים. ועל כן אינו בכלל חרם רבנו גרשום שלא להסתכל בכתב חברו, ואף הוצאת שם רע אסורה רק מחרם הקדמונים. ואף שבגמרא⁹ נאמר שהמתים יודעים בביזיונם, מכל מקום אינם בכלל 'עמך' ולא שייך בהם איסור 'לא תלך רכיל בעמך' והוא הדין שאינם בכלל 'ואהבת לרעך כמוך'. על פי זה אין איסור לשון הרע כלפי מתים ורק הוצאת שם רע אסורה מחמת התקנה והחרם.¹⁰ אולם בשו"ת 'אז נדברו'¹¹ חולק על כך וסובר שאיסור לשון הרע נהוג במתים כמו בחיים, בין באמת ובין בשקר. ואין לומר שאינם בכלל 'עמך', דרך מי שחייב ועובר על המצוות לא הוי בכלל 'עמיתך' ו'אחריך', אך אם אינו חייב במצוות נחשב עדיין בכל 'עמך' ו'עמיתך'. על פי דבריו תקנת הקדמונים והחרם נועדו לחזק את איסור הוצאת שם רע הקיים כלפי הנפטרים כמו כלפי החיים. ואמנם תקנת הקדמונים והחרם לא תוקנו על לשון הרע ורכילות אך מכל מקום גם איסורים אלו קיימים כלפי הנפטרים כשם שהם קיימים כלפי החיים. גם משו"ת 'אור לציון' (ח"ד - הערות פרק ט - דיני פיוס חבירו בערב יום הכיפורים הערה ג) מוכח שהאיסור כלפי הנפטרים הוא גם באמירת אמת. לאחר שהביא את דברי ה'שלחן ערוך' בעניין התקנה והחרם כתב:

ונראה שאף על מת רשע אין להוציא שם רע, שכן אף שבעוד הרשע חי מותר לדבר עליו כדי שלא ילמדו ממנו, (וראה בזה בספר חפץ חיים כלל ח' סעיף ה')

6. שו"ע, או"ח סי' תרו סעי' ג.

7. גשר החיים, ח"א פ"ה סעי' ג.

8. כגון האיסור ללכת בבית הקברות עם תפילין או ציצית גלויים משום 'לועג לרש' (שו"ע, יו"ד סי' שסז סעי' ב). ראה בכל זה בספרו של הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, צנעת אדם, פי"ב סעי' י.

9. ברכות יח ע"א.

10. הרב אברהם צבי כהן, 'גילויי סוד של אחר', בקש שלום, עמ' צט. וכן כתב הרב אברהם וינפלד, תורת האדם לאדם ה, תשס"ד.

11. שו"ת אז נדברו, ח"ד סי' סח.

וסעיף ו' וסעיף ז', וראה שם בסעיף ט'), אך לאחר מיתה, מה נפקא מינה בזה. אלא אם כן השאיר אותו אחד ספרים וכדו', ואחרים לומדים מהן, שאז מפרסם עליו כדי שלא ילמדו ממנו.

ההיתר לדבר לשון הרע על רשע כדי שלא ילמדו ממעשיו הוא רק בדבר אמת, ואם כן אף זה אסור כאשר מדובר לאחר מיתה. וכן כתב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב הלשון פ"ט) וזו לשונו:

הרחקת לשון הרע, צריך שיהיה מרחיק מאוד לגודל החומר שלו. ויש עוד לשון הרע שהוא חמור יותר מי שהוא מדבר לשון הרע על המתים אשר כבר מתו ובפרט בת"ח.

והרמ"א (ח"מ סי' תכ סעי' לח) פסק:

המדבר רע על שוכני עפר, צריך לקבל עליו תעניות ותשובה ועונש ממון כפי ראות בית דין (מרדכי פרק החובל).

ג. גילוי סודו של נפטר

לסוברים שהמצוות שבין אדם לחברו כגון איסור לשון הרע ורכילות חלות גם כלפי נפטרים, מסתבר שיחול כלפיהם גם האיסור לגלות סוד, וכן הובא בספר 'דרך שיחה'¹² בשם הר"ח קנייבסקי שאם הקפיד שלא לגלות את הסוד - אסור לגלותו גם לאחר מיתתו. אולם, אם נאמר שהאיסורים שבין אדם לחברו אינם חלים כלפי נפטרים, ורק הפגיעה בכבודו אסורה, הרי שלא שייך לאסור לגלות סודו של נפטר לא משום איסור 'לא תלך רכיל' ולא משום מצוות 'ואהבת לרעך כמוך', ויש לאסור זאת רק אם יש בכך משום לשון הרע או דבר גנות על הנפטר או על אחרים.¹³ וכן כתב הרב אשר וייס וזו לשונו:

לכאורה נראה דכל שאין בדברים גנאי ובזיון אלא סוד בעלמא אין בו איסור במת דכיון שמת עבר ובטל מן העולם ומה שנשאר אינו אלא שמו וכבודו וכל שיש בו גנאי ובזיון למת יש בו איסור אבל מה שאין בו אלא הפרת אימון וכדו' אין בו איסור כן נראה לכאורה ובאמת כן עמא דבר דמעשים בכל יום שצדיקים אסרו על בני ביתם לגלות הנהגתם בקודש ולאחר מותם התירו פרושים את הדבר אך אפשר דבכהאי גוונא שאני דאמדינן דעתם שכל כוונתם שלא להגיע לידי גאוות הלב ולאחר מותם בטל חשש זה ודוק.¹⁴

והרב דוד הלוי במברגר כתב בספרו 'נחלי דבש' (הל' לשון הרע כלל ה סעי' ט) שכאשר הלשון הרע לא יגרום למת שום נזק או בושה, ויש בסיפור הדברים תועלת, אולי יש מקום להקל, וזו לשונו:

מעשה באיש אחד ששבק חיים לחיי עלמא והניח ליורשיו סכום גדול של ממון וכעבור חודש או חדשיים אחר פטירת אביהם באו המוכסים לבית היורשים בתביעה שמזה הממון לא הפרישו מנת המלך ולא ידעו המוכסים האם העול היתה

12. דרך שיחה, עמ' תכט.

13. בקש שלום, עמ' צט.

14. הרב אשר וייס במכתב לפרופ' נחום רקובר, מובא בספרו ההגנה על צנעת הפרט, עמ' 78.

של האב או של הבנים ובקשו הבנים לידע דעת תורתנו הקדושה האם הם רשאים לגלות את האמת שאביהם הוא שאשם ובזה יפטרו מלשלם א"נ י"ל שהם מחויבין לשתוק ולישא עול הבושת והקנסות על גביהם בכדי שלא להוציא שם ביש על אביהם. והנה כבר הארכנו בפנים להוכיח דעל פי פשטות המבזה ומחרף את המת עובר על איסור דאורייתא חוץ ממה שהוא גורם קטרוגים לנשמתו ע"ש אמנם לכאורה כל זה אינו שייך לנידון דידן היכא שהגילוי לא תהא אלא לפני משרד המכס שמנהלים תשלומי המדינה ורובה דרובה של הפועלים הם עכו"ם שאינם יודעים מיהו זה ואיזה הוא האיש אשר נתגלה שמם לפניהם ואף אם יש מיעוטא דמיעוטא של פועלים ישראלים עכ"ז לית בה משום לישנא בישא מאחר שהם אינם מכירים שמות אחב"י ממקומות אחרים.

אכן בדבריו שם מוסיף נימוק נוסף להיתר, שייתכן שמה שאביהם לא פרע את המס אינו מוכרח להיות עולה, שיכול להיות שמחמת חוליו לא יכול היה לעשות זאת, או שערער על הסכום שהמוכסים תבעו ממנו ונפטר באמצע בירור הדברים ואם כן בכך שמגלים שאביהם לא פרע את המס אין משום סרך של דיבור גנאי.

ד. פריצת מכשיר הטלפון

בנידון דידן אין מדובר בפרסום סודותיו של הנרצח, שהרי המשפחה בכל מקרה אינה מתכוונת לפרסם ברבים את סודותיו של בעל הסוד. אין מדובר כאן גם בחשיפה לרבים של מידע אותו ביקש הנרצח מן המשפחה לשמור בסוד. החשש הוא רק שמא בשעה שיחפשו חומרים המתעדים את רגעי חייו האחרונים תיחשף המשפחה לסודות שהתכוון להסתיר. על כן ברור שאין כאן איסור רכילות וכמו כן לא שייך כאן הנימוק השני שהביא רבנו יונה - הפרת האמון כלפי בעל הסוד. אכן, אם מדובר במידע שעלול לפגוע בכבודו של הנפטר שייך הנימוק הראשון שהביא רבנו יונה - החשש מגרימת נזק לבעל הסוד, ויותר מזה, הדבר עלול להיכלל בתקנה ובחרם שלא להזכיר לרעה את המתים. על כן נראה שאם קיים חשש שבמכשיר הטלפון ישנם חומרים שחשיפתם בפני המשפחה תפגע בכבודו של הנפטר - אין לפרוץ את המכשיר אף שע"כ המשפחה לא תוכל לצפות ברגעים האחרונים של הנפטר. אכן אם פרוץ הטלפון אינו מכיר כלל את בעל המכשיר ואין סיכוי שיכיר אותו, נראה שיש מקום להתיר לו לפרוץ את המכשיר, ואם יראה מידע שיש בו משום פגיעה בבעל המכשיר ימחוק אותו מהמכשיר לפני שייתן אותו למשפחה. הטעם לכך הוא שהיות שאינו מכיר את בעל המכשיר אין בחשיפת הסודות הללו משום פגיעה בכבודו של הנרצח, כפי שאין איסור לשון הרע כאשר השומע אינו מכיר כלל את האדם עליו נאמרים הדברים, ואין סיכוי שיכיר במי מדובר.¹⁵

וכן כתב בספר 'בקש שלום' (עמ' קד) בנוגע לעיון ביומנו האישי של נפטר, וזו לשונו:

15. ראה חפץ חיים, לשון הרע כלל ג סעיף ד שכתב: 'איסור סיפור לשון הרע הוא אפילו אם אינו מבאר בעת הסיפור את האיש שהוא מדבר עליו, רק הוא מספר סתם, ומתוך ענין הסיפור נשמע להשומע על איזה איש כוון המספר הזה, בכלל לשון הרע הוא'. הרי שאם אין סיכוי שיכיר על מי נאמר הלשון הרע - אין איסור.

כל זמן שלא נתברר תוכנו של היומן אם יש בו מדברים האסורים לפרסום אסור אף לבני המשפחה לקרוא בו שלא להיכנס לספק איסור דאורייתא. עצה היעוצה להם היא לתת היומן למתרגם שאינו מכיר כלל את בני המשפחה וממילא אין בקריאת היומן משום לה"ר לגביו ולהורות לו להשמיט מן היומן כל פרט שיש בו משום גנות הנפטר או אחרים, וכן להשמיט כל דבר סתר הנוגע לאנשים אחרים הנזכרים. ואם אפשר להם יהדרו אחר מתרגם יר"ש הבקי בהל לה"ר ויודע לברור הסולת מן הבר ובזה יצאו מחשש איסור ביומן.

ועדיין צ"ע שמא אין להשוות יומן אישי למכשיר טלפון נייד שם יש מידע רב הרבה יותר וממילא הסיכוי שהפורץ יכיר במי מדובר גדול יותר.

